

M. KALKUN

**NOORUSE
MAA**

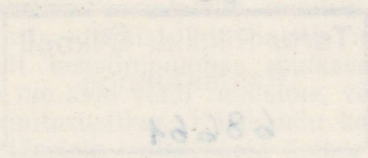
27516 II

312
171

Kaasa toimetatud: A. Eerikson
Tõlge: H. Märdson

M. KALKUN

NOORUSE MAA

«EESTI RAAMAT»
TALLINN · 1966

37 N

K 11

Kaane kujundanud: A. Ehasalu

Fotod: H. Martinson

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

68661

Калкун, Мати
Молодёжный край
На эстонском языке
Обложка А. Эхасалу
Издательство «Ээсти Раамат»
Таллин, Пярнуское шоссе 10

Toimetaja E. Ingar
Kunstiline toimetaja L. Kruusmaa
Tehniline toimetaja E. Lumet
Korrektor Ü. Rattur

Ladumisele antud 12. V 1966. Trükkimisele antud 9. IX 1966.
Paber 54×84, 1/16. Trükipoognaid 2,75. Tingtrükipoognaid
2,31. Arvestuspognaid 2,34. Trükiarv 6000. MB-08901. Tellimise nr. 3847.

Hans Heidemanni nimeline trükikoda, Tartu, Ülikooli
17/19. III

Trükipaber nr. 1 — Ligatne Paberivabrik, Läti NSV

Hind 8 kop.

Veteranid

Maastikuauto hakkas turtsuma, popsutas paar korda ja jäi seisma. Rajoonikeskuse tuled paistsid veel. Koturkuli tudengite ehitusrühma komandör TPI-lane Indrek Toome oli üllatunud. Mina avaldasin nõrdimust autojuhtide žargoonis. Auto aga ei teinud väljagi ja seisis ikka. Rajoonikeskuse tuled olid nii lähedal, et hakka või jalgsi tagasi astuma. Roheline vormipluus muutus näotult mustaks pärast mootoris sorimist, kus paistis muidu kõik korras olevat, ainult bensiinipumbas mulksus õhk bensiiniga võidu. Kuna me asja veidi tundsim, võisime oletada lekkimist bensiinitorustikus. Käsikaudu kobades leidsin lekiva koha. Mässisin isoleerpaela ümber ja ütlesin Indrekule: «Proovi nüüd käsitsi bensiini pumbata. Tead, kus pump on?» Ülevalt kuuldus Indreku jäme bassihääl: ««Tipikad» teavad kõike.» Kraavipervedel aga kõdistasid heinaritsikad banduurakeeltelt kaunimaid viise. Äkki keegi vilistas. «Korras,» lausus Indrek. Ronisin välja ja proovisin pumbata. Nüüd võttis pump korralikult. Jälle vilistati. Vaatasin vile suunas ja samas kuulsin kedagi sahnal kuiva stepirohtu kaduvat. «Suslik,» lausus Indrek nii-suguse häälega, nagu Eestis öeldakse varest nähes.

Masin ei teinud piiksugi ja seisis ikka. Hakkasime siis kahekesi lükkama. Kui hoog sees, kiiresti kabiini, käik sisse ja ... ta põrguline hakkas traktorihäält tegema.

«Mati, on sul meeles, kuidas me möödunud aastal masinat porist välja kaevasime ja sa vandusid oma vanade säärikute nimel, et enam sellesse maakohta nina ei pista?» päris Indrek.

«Ägedushoos võib paljugi öelda,» nohisesin.

«Indrek, mäletad, kui sul möödunud aastal kivi jala peale kukkus ja sa ütlesid mahedalt oiates, et enam oma nägu Kasahhimaale ei näita?»

«Inimesel on ikka nõrkushetki,» arvas Indrek. Veterane on tänavu kaasas neliteist. Vladimir Golovkin, Tõnis Migul ja Rein Roomet — komandörid. Eero Kaalep, Juri Smalkov ja Andres Luiga — brigadirid.

Möödunud aastal oli vihmane suvi. Tänavu ei tulnud tilkagi. Uudismaa kliima on kapriisne. Uustulnukaid ja isegi «vanu kalu» paneb ta tihti imestama.

Tere, uudismaa!

1964. a a s t a.

Loengud algasid nagu tavaliselt — kella kaheksast. Ka sel päeval ruttasid kuue sambaga hoonesse tulevased füüsikud, arstid, keemikud, filoloogid ja teiste teadusharude õppijad. Keskpäevaks oli kõmu lahti, et tänavu sõidab ülikoolirahvas uudismaale. Viimast korda käisid üliõpilased Eestist seal 1958. aastal.

Ametlikult ei olnud minekust veel räägitud, kuid juba koguneti gruppidesse ja arutati.

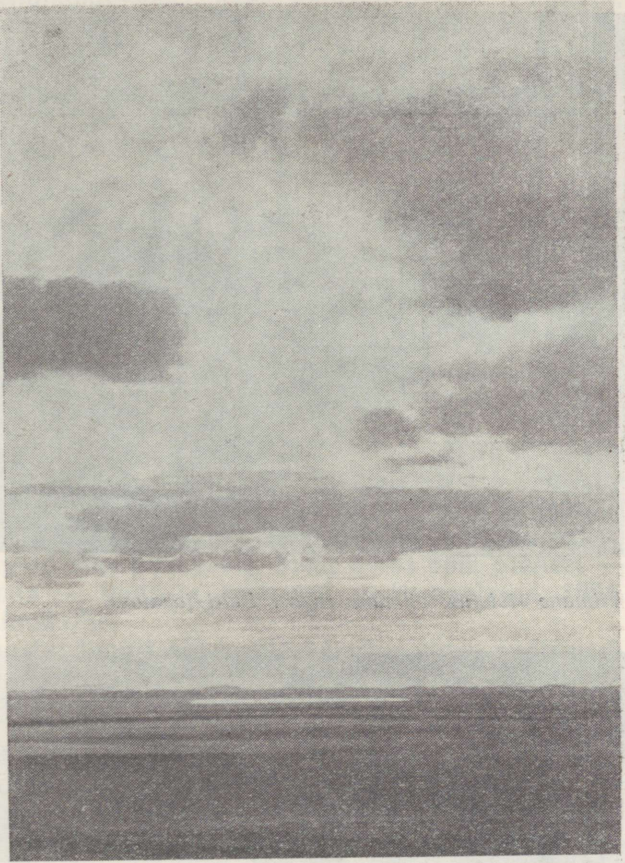
Järgmisel päeval kinnitasid grupiorganisaatorid ametlikult uudismaasõitu. Vajati ehitusmehi, isetegevuslasi, autojuhte. Vajati noori, kes tööd armastaksid.

Päevad läksid, nimekiri, kes sõita tahtsid, kasvas. Esimene kogunemine. Komsomolikomitee ruumid olid sõitasoovijaist tulvil. Ülikooli komsomolikomitee sekretär Karl Adamson vaatas sagivaid tudengeid ja ütles:

«Sõita saavad kommunistlikud noored, kes teevad läbi arstliku kontrolli, kellel ei ole komsomoliliinis «patustamisi» ja kel on ehituseriala. Sõidame Kasahstani Tselinõi krai Koksšetavi oblastisse. Uudismaal on suvi kuum. Kellel on vererõhk üle normaalse, sõita ei saa. Esmalt käige arstlikust komisjonist läbi, siis räägime edasi.»

Ülikooli arstipunkt töötas kolm-neli päeva suurima pingega, et välja selgitada laitmatu tervisega tudengeid. Kel vererõhk normaalsest kõrgem, selle minekule kohe veto peale. «Puhtaina» tulid arstlikust komisjonist läbi kuuskümmend viis üliõpilast. Neile tehti kaitsepookimised ja -süstimid lastehalvatuse, tuberkuloosi ja sapipõletiku vastu.

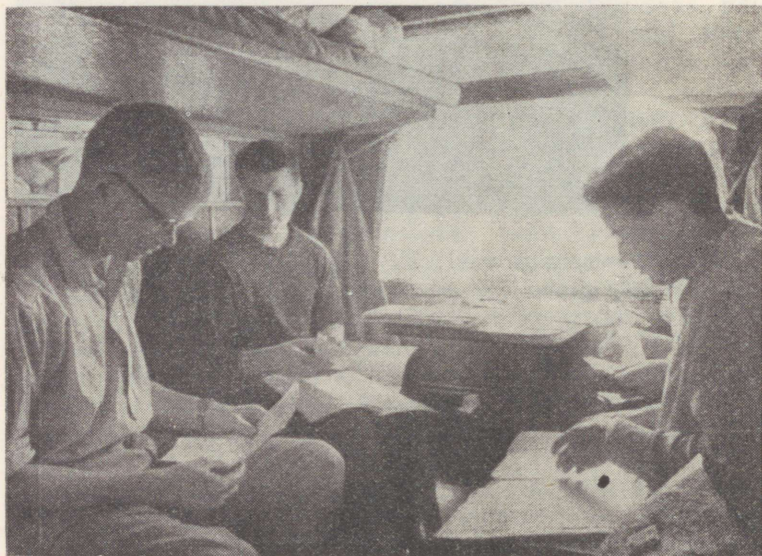
Komsomolikomitee seinale ilmus Kasahstani kaart. Koksšetavi oblasti Štšutšinski rajoonile oli tõmmatud punane sõõr ümber. Selgusid ka ehitusobjektid: neljakor-

Stepp nagu meri...

Viimane rivistus, viimane raport Balti jaamas.

3000 km jooksvat tööd staabi kupees.

ruseline tehnikumihoone, kaks kahekorruselist elumaja, kuus lambalauta ja sovhoosikeskuse katlamaja. Nii mõnigi vangutas kahtlevalt pead sõitasaovijate nimekirja vaadates, kus oli rohkem isetegevuslasi kui ehituseriala rahvast. Paljud küsisid sekretärit:

«Karl, siin on ju rohkem turiste kui töömehi, kellega sa ehitad?»

Tulevane Eesti üliõpilasrühma komandör vaatas kahtlejale tõsiselt otsa:

«Sa muidugi unustasid asjaolu, et need «turistid» on tudengid.»

Järgmisel kogunemisel teatas komandör täiendavalt: kes eksamil läbi kukub, sõita ei saa, sõidavad veel üliõpilased TPI-st ja TPedI-st, kes koos ülikoolirahvaga moodustavad 150-liikmelise üliõpilasrühma. Kogu sealoleku ajal valitseb täielikult «kuiv seadus». Kes seda rikub, saadetakse omal kulul Eestisse tagasi.

Igal asjal on algus ja lõpp — eksamid lõppesid. Diplomandid said diplomid ja lilled, kes eksamitel läbi «põrusid» — jäid edasi pingutama. Kõik toimus seaduspäraselt. Osa tudengeid läks puhkusele. Meid ootas oma planeet — Nooruse maa —, nagu ta esimesed uudismaalased 1954. aastal ristitud olid.

1964. aastal kinnitasid eestlased oma nime uudismaakroonikas. Kõktšetavi oblastis võideti esikoht ja rändpunalipp.

1965. a a s t a.

Kui Tallinna ühes suures saalis kokku saime, öeldi, et meid on kolmsada kuuskümmend. Üliõpilasrühma koosseisu kuulusid ka paljud tehnikumide õpilased, kes kevadised eksamid ennetähtaegselt olid ära teinud.

Esindatud olid vabariigi kõik kõrgemad õppeasutused. Isegi konservatoorium oli ühe mehe välja pannud.

Tänavu oli ärasõidupäev 6. juunil — ajal, mil kolleegid-tudengid veel eksameid tegid. Meie rühma liikmeil olid eksamid juba tehtud. Pingutusest olid näod pisut kõhnemad, kuid meeoleolu oli reibas.

Ainult mõned kurvad kujud liikusid selles elevuses — need olid 1964. aasta uudismaalased, kes seekord mingil põhjusel kaasa sõita ei saanud. Karl Adamsonil näiteks keelas arst uudismaale mõtlemise ära. Seepärast väriseski mulluse komandöri hääl, kui ta lausus: «Ärge «gre-

naderide» nimele häbi tehkel» Esimese õhinaga sai lubatud, et «grenaderid» ei vea kunagi alt. Ette rutates võib öelda, et lubadus ka paika pidas, sest viisteist veterani töötasid ausalt.

Tallinnas oli ärasõidupäeval eestipäraselt mõõdukalt soe ilm. Jaamaesisele väljakule ja perroonile ruttasid kooritud tudengid. Kimpsud-kompsud, magnetofonid, est-raadiorkestri varustus, üks auto esisild tagavaraosaks ja palju muud kraami, mida noored inimesed kaasa veavad, et igavaks ei läheks. Ja sagimist kui palju! Nii Tallinnas kui ka Moskvas, kust õige sõit alguse sai. Mulle tuttavad linnad Murom, Kaasan, Sverdlovsk, Petropavlovsk. Esmakordselt sõitjad uudistavad aga kaelad kangeks, et näha seda vene avarust. «Tallinnfilmi» mehed Harry Martinson ja Andres Arnover vabastavad aeg-ajalt kaamera kattest ja säristavad mõned looduspildid. Eriti hästi tuli neil välja Volga ületamine hommikupäikese esimestes kiirtes. Hiljem olevat sõitu ja meie uudismaaelu algust demonstreeritud ka kinokroonikas «Nõukogude Eesti». Nagu kodumaalt saabunud kirjad pajatasid, olevat see «hirmus põnev pilt» olnud. Meie nägime seda kuu aega hiljem, kui Karl Adamson Eestist selle filmilindiga külla tuli.

Tuttav «Kurort Barovoje» jaam võttis meid vastu lõunamaise leitsakuga. Jaamaesisel lainetas rahvahulk: pruuniks päevitunud nägudega kasahhid, venelased, ukrainlased ja sakslased, kes rõõmsa elevuse ning aplausiga meid tervitasid.

Möödunudaastased tuttavad avaldavad jälleägemisrõõmu, orkester mürtsub ja väikesed lapsed kisavad: «Eestlased saabusid, eestlased saabusid!»

Avakõned, millest eriti on meelde jäänud kohaliku kom-somolisekretäri Artur Krugi žestidega rõhutatud innustavad sõnad ja meie komandöri, TRÜ filosoofia aspirandi Mikk Titma asjalikud ütlused.

Rahva hulgas vilksatavad EPA vormimütsid ja hetke pärast hoian hämmeldunult peos selle kooli viimase kursuse üliõpilase ja Võrumaa mehe Asi Aadu pahklikku kämmalt. Kaksikümmend EPA Mehhaniseerimisteaduskonna tudengit saabusid nädal aega varem kohale, et suvepraktika tarvis autod valmis remontida.

Sovhoosidest olid bussid vastu saadetud ja pärast miitingut algas sõit Džambulskisse, Urumkaisse, Zlatopoljesse, Vedenovkasse, Jurjevskisse ja Koturkuli.

Meie elame siin

Štšutšinsk on rajoonikeskus, poole väiksem linn kui Tartu — elanikke on kolmkümmend viis tuhat. Tänavad on enamikus asfalteerimata, rohelist see-eest palju. Lopsakate lehtedega puud annavad kõnniteedele varju. Puuliigi määramisel tekkis algul vaidlusi, kuid varustaja Hilja teadis täpselt, et need on loorberipuud. Pidime peaaegu uskumagi jääma, ent üks botaanikas pisut rohkem kodus olev tudeng teatas, et neid puid kutsutakse siiski papli- teks.

Štšutšinski külje all on suur järv. Kui järveäärselt luhalt vikatite luiskamist kuulsime, olime üpris imestunud, sest Maarjamaa pinnal hakkas hein alles maa seest pead välja upitama. Jutukas onu Timofei rääkis, et põuastel aastatel on tavaline nii vara heina teha.

Järgmisel hommikul tirises ärataja kell kuus. Kui silmad lahti tegime, oli päike kõrgel taevas. Pilk käekellale selgitas kõik — eelmisel õhtul keerasime ärataja Moskva aja järgi üles, kohalik aeg ja elu on aga kolm tundi ees.

Sinise järve kaldal

Sinine järv. Roheline stepp. Küla järve kaldal. Ühekor- ruselised madalad majad — ja äkki kõrgub neljakorruse- line taevasse. Esimene neljakorruseline hoone Štšutšinski rajoonis. Ja selle ehtasid eesti tudengid. Siia tuleb Kotur- kuli zoo-veterinaartechnikumi õppelinnake üheksasajale õpilasele.

Ühiselamu neljakorruseline hoone ajab kaugemalt tul- nud autojuhid hämmeldusse. Meile on ta aga koduks: terve teine korrus on täis kilkeid ja naeru. Muidugi, kui ei ole just tööaeg. Meid on siin kaheksakümmend viis, kõigil varrukaembleemiks: Koturkul, 1965. See on Indrek Toome rühm. Hommikul kell seitse on rivistus. Korrapidaja käsu- tab: «Joonu! Valvel!» Ja masti tõuseb laagrilipp. Komandör avaldab käskkirjaga kiitust «väikestele karupoega- dele». Need on Mare Juhken, Liilia Kilk ja Valentina Kivi — ehitusrühma parimad krohvijad. Komandör iseloo- mustab neid nii: «Noored ja vallatust täis, tööd teevad tõsiselt.»

Pärast hommikusööki minnakse tööle. Kaheksa meetri kõrgusel laovad müürsepad Arvi Tops ja Karl Aru oma brigaadi poistega seinale. Kuulda on ainult hõikeid: «Mainal Viira!»

Kraanajuht Miša Kutšer naeratab ja ta valged hambad, mis tõmmu näoga nii kena kontrasti moodustavad, pais-tavad kaugele. Kui nüüd sõbrad TRÜ spordimeditsiini II kursuselt näeksid, ei usuks nad vist oma silmi — Miša nii kõrgel kohal. Eesrindlikud müürsepad on Tiit Arumäe, Heldur Evert ja Harald Lember, kõigil ülesandeks nur-kade ladumine. Aeg-ajalt võib ehituse lähedal näha mõnda uudistavat kasahhitaati: kas see hoonemürakas teiste kõr-val ei ole ehk silmapete?

Tavaliselt ironiseeritakse noorte kirjameeste praktilise elu tundmise üle. Noor luuletaja Olev Tõeleid viskab kel-luga mörti seinale ja tõmbab siledaks ning muigab nii-suguse jutu peale. Vabariigi aastapäeva puhul sai krohvi-jatest kõige rohkem kiita just tema.

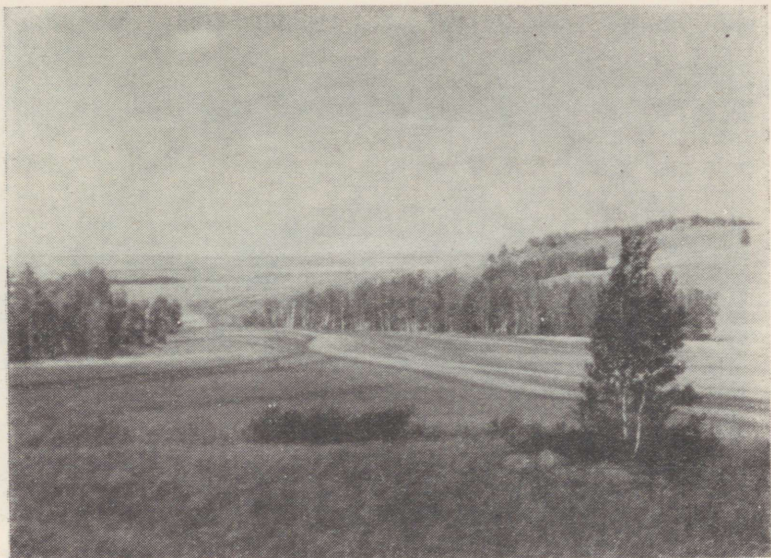
Kui Koturkulis käis ehitajatel külas komsomoli kes-komitee sekretär sm. Žuravljova, jäi ta noorte tööga väga rahule.

Möödunud aastal aga saatsid tehnikumi direktsioon, partei- ja komsomoliorganisatsioon kirja Sergei Pavlo-vile. Kirjas öeldi: «Eeskujulik töödistsipliin, kommunistlik suhtumine inimestesse Eesti üliõpilasarühma poolt oli meile ja meie noortele selgeks eeskujuks, kuidas tuleb töötada ja elada kommunistlikult.» Need sõnad iseloomustasid Koturkuli ehitusrühma ka tänavu.

... Sinine järv. Roheline stepp. Küla järve kaldal. Ühe-korruselised madalad majad — ja äkki kõrguvad kaks neljakorruselist taevasse. Esimesed neljakorruselised Štšutšinski rajoonis. Ja nende ehitajad on Soome lahe kaldalt, varrukaembleemiks: Koturkul, 1965.

Millest räägib stepp?

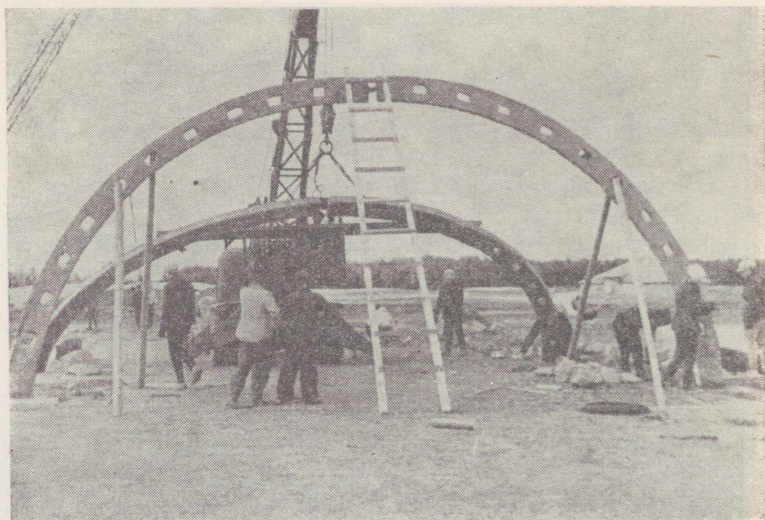
Kas te teate, millest räägib stepp öösiti? Võib-olla teate, võib-olla ütlete, et ta ei räägi üldse. Ütlete, et kuu-levad ainult luuletajad ja romantikud. Ja kui see nii olekski, siis peaks luuletajaid ning romantikuid uskuma. Meie tahamegi neid uskuda ja sellepärast eraldame me

... nagu ääretu kõnnumaa.

Tööjõudluses — täielik tasakaal («Onu» Miša oma õpilastega).

Kraana, labidad, kirkad ja noorte entusiasm — see ongi imejõud, mille abil steps ehitused kerkivad.

tuulte kõnet. Jätame kogu eluks meelde Kasahstani ööde lõhna.

Igal rühmal on oma nägu. Džambulski sovhoosirühma liikmeid võis tunda pruuniks põlenud nägude ja pisut väsinud naeratuse järgi. Küllap kümnetunnine tööpäev kuuma päikese käes on neile liiga teinud. Nii mõtleb iga sissesõitnu, loetakse ju stepisovhoosi poolkõrbevööndisse kuuluvaks. Kaheksakümmend inimest peavad sügiseks eksploatatsiooni andma koolimaja, viljahoidla, vasikalauda ja mõned poolkaarekujulised lambalaudad — arotšnikud. Juri Smalkovi brigaadi poistel on madrusepluusidel kiri: «Arotšnik, Džambulsk, 1965. aasta.» Kuu lõpp lähenes ning arotšnikud oli vaja üle anda. Grupp kangemaid mehi otsustas siis töötada öösel. Öhtul kogunes auto ümber hulgaliselt vabatahtlikke. Veteranid Tõnis Migul ja Andres Luiga ning Juri Smalkov olid juba objektile sõidu ajal koostanud «rännakuplaani».

Juri käsutas kõik tööpostile ja asi hakkas edenema. Täna on Juri ülemus, isegi komandör Tõnis allub talle. Rein Pirson, Kaljo Õunapuu, Vello Ojamaa ja Aleksander Maksimov rühmasid töötada.

Taevasse kerkisid järsku mustad rünkpilved. Tuuleiilid rebisid arotšniku katusematerjali, õlgmatte. Kaugemal sähvisid välgunooled. Pimenes kiirtempo. Isegi paari meetri kaugusele ei olnud enam näha. Autojuhid Kalle Rebane ja Zenja Nerotov päästsid hädast välja. Nende «pillid» valgustasid ehitust täistuledega. Kolmas auto näitas valgust hoone seest. Töö jätkus.

Nagu alati, nii ka seekord läks vihm Džambulskist mööda. Hommiku hakul lahkus vabatahtlike rühm, et mõned tunnid puhata. Nemad mõistsid stepi hääletut juttu. Et sellest aru saada, on vaja steppi armastada. Hommikul kell seitse oli jälle äratus, ka vabatahtlikele. Nad tõusid nurisemata.

Niisuguste poistega juba kimpu ei jää.

Vaata, tüdruk, vaata!

«Kadir, kallid, aita!»

«Kadir, palun tule, paranda ära.»

Kadir jätab ühe neiu, kes müüriserval kive laob, hetkeks üksi, et teise juurde minna.

«Kes siis nii nurka laob? Lõhu need kolm rida maha!»

«Kadir, sa oled südametü. Ma panin sellesse müüri oma ihu ja hinge, sina aga ütled, et lõhu maha.» Neiu on nutma puhkemas. Kadir toob loodi ja näitab, et müür on tõesti viltu. Tütarlaps rahuneb ja aitab ka ise haamriga kive lahti peksta. Kadir parandab paari osava liigutusega vea ja aitaks veel edasigi, kuid juba hõigatakse: «Kadir, vaata palun, kas aknaraami jaoks on õige vahe jäetud?»

Kadir tormab kohe sinna ja kinnitab, et on õige küll.

Kavalad on need neiud-müürsepad. Algul ei osanud keegi ametit, kuid nüüd on nad Kadiri käe all tublideks spetsialistideks sirgunud. Tüdrukud teavad, et mustapäine tõmmu noormees ei suuda nende meelitustele vastu panna. Kuidas ta saabki mitte aidata? Kas või toda väikest valgepäist neidu, kelle sinine kombinesoon on üleni seguplekke täis.

«Kus sa küll oled õppinud ennast nii määrima?» imestab Kadir, ettevaatlikult tüdrukut õlaga kaugemale lükates. Meisterlikult ladus ta segu müürile. Mitte ühtki tilka ei kuku seinalt alla. Nüüd kõrgtellised. Vaata, tüdruk, vaata. Sein kasvab silmanähtavalt.

«Kadirik, tule palun siia!»

Kadir vaatab hüüdja suunas ja hõõrub pahameelest silmi. Tüdrukute laotud nurk kaldub jälle ühe külje peale.

«Kas see on mängukuubikutest püramiid või?» pärib ta.

«Mulle meeldib,» vastab rahulolev neiu.

«Lõhu maha ja tee uuesti!»

Kui Kadir käsib lõhkuda, siis peab lõhkuma ja uuesti tegema.

Kadir on leningradlaste rühma meister Stšorsi sovhoosis, kus tudengid elumaju ja lehmalauda ehitavad. Leningradlaste rühm allub Eesti üliõpilasrühmale. Kadir on Leningradi Polütehnilise Instituudi viienda kursuse üliõpilane.

Pärast lõunat istusime Kadriga tühjas sööklas. Aknast võis näha tuules lainetavat rohelist nisupõldu.

«Meil on kodumaal puuviljad küpsed ja käib juba viljakoristuski.»

Kadir on viiendat aastat Nõukogude Liidus, uudismaal aga esimest korda. Kodumaal, Iraanis, lõpetas ta kolledži ja tuli NSV Liitu õppima ehitusteadust. Kadir rää-

gib, et isal on väike tekstiiliettevõte. Pärin, kas suurettevõtted väikestele liiga ei tee.

«Seni on isal kõik hästi läinud,» vastab Kadir. Ja pärast instituuti?

«Peab kaks aastat Nõukogude Liidus töötama ehk Inglismaal või siis Prantsusmaal aasta teadmisi täiendama. Muidu ei saa kodumaal ehitusinseneri kohta.»

«Kas sul uudismaal raske ei ole, Kadir?» Mulle tundus, et ta ütleb «ei». Lihtsalt sellepärast, et ei tungitaks tema hinge igasuguste küsimustega.

«Jah, raske. Kõigil on harjumatu ja seepärast raske. Meie arstil Jelena Popovskajal on võib-olla kõige raskem, aga ta naeratab. Eile käis ringi nagu sünnipäevalaps. Võttis uut maailmakodanikku vastu. Kogu öö ei maganud. Hommikul jooksis laagrisse ja hüüdis: «Poiss!» Me kõik rõõmustasime, et tema esimene sünnitusabi nii edukalt lõppes. Öösel Leena närveeris kohutavalt, kas ta tuleb toime. Tuli küll. Aga raskusi on alati ja nad on erinevad.»

Ma ei saanud veel lõpetada, kui seesama valgepäine määrdund tööülikonnas neiuke sisse tormas ja kilkas: «Kadirik, auto ootab, sõidame kohe ära!»

Kadir naeratas ja läks. Mustapäine tõmmu noormees — meister Iraanist.

Kohalikele noortele eeskujuks

Meenub üks õhtupoolik Štšutšinskis. Väikelinna hämarduval põiktänaval astus uudismaavormis noormees. Äkki kerkisid nagu maa alt tema ette kaks tursket kuju.

«Tervist, vabandage tülitamise pärast,» ütles üks.

«Meil oleks teile palve,» jätkas teine.

«Kust me võiksime leida tõstjat Viktor Petruhhinit? Tahaksime temaga mõnes küsimuses konsulteerida, me oleme kohalikud tõstesportlased.»

TRÜ spordimeditsiini üliõpilane Viktor Petruhhin tuli nimelt Kõktšetavi oblastis esikohale, saades poolraskekaalus kolme tõste kogusummaks 365 kg. Ta polnud kitsi oma kogemusi jagama kohalikele spordientusiastidele ja küllap olid sellest kuulda saanud ka kaks äsjast «kallaletungijat».

Võrkpallis kutsus Eesti üliõpilased välja oblasti üks paremaid meeskondi — Štšutšinski rajooni koondis. Meie

meeskond polnud kokku harjutanud, kuid TRÜ tudengid Ants Nuut ja Stanislav Zazulja kostitasid vastaseid seliste ründelöökidega, et mäng võideti 3 : 1.

Nädal hiljem peetud oblasti spartakiaadil tunnistati Zazulja koguni parimaks mängijaks.

TRÜ kergejõustiklased Tamara Smirnova ja Muza Vorotõntseva tulid õige sageli kohtadele.

Populaarseks said korvpallivõistlused. Tselinnõi krai juhtivamaid noortemeeskondi Ššutšinski «Kairat» võitis meie «Kalevi» esimeses kohtumises 38 : 37. Kordusmängus klappis TRÜ üliõpilastel Pavel Sokolovil, Aleksander Jevglevskil ja Stanislav Zazuljal koosmäng hoopis paremini ja vastased sunniti alla vanduma 60 : 27. «Kairat» esitas kolmanda väljakutse ja võitis 47 : 21. Neljandas mängus jäi jälle peale «Kalev» 53 : 39. Et korvpall uusi sõpru võitis, on loomulik.

Jalgpalliga ei saanud meie üliõpilased uhkustada. «Kalev» kaotas kohalikule «Kairatile» 0 : 10 ja pärast seda näitasid sealsed koolipoisid uudismaavormis noormeestele hulk aega põlglikult näpuga. Austust avaldati ainult Miša Kutšerile ennastsalgava mängu eest.

Spordile pühendatud õhtul oli Koturkulis tohutu menu. Kohalik rahvamaja oli inimestest tulvil. Kavas olid tõstmine, klassikaline ja vabamaadlus, sambo, vehklemine, poks ja võimlemine. Demonstratsioonesinemistega tulid hästi toime TRÜ spordimeditsiini üliõpilased. Isegi nii hästi, et naabersovhoosi noored palusid neid endile külla.

Sangpommi rebimist tunti kohalike noorte hulgas varemgi. Kui aga Jaan Heinla TPI-st ning Viktor Petruhhin ja Mihhail Kutšer surusid kahepuudast üles üle kolmekümne korra, ei tihanud kohalikud noored nendega enam jõudu proovida ning tõotasid veel trennida.

Kohalikest kommetest

Tee Džambulski sovhoosi viib mööda soolajärvedest, mis legendi järgi olevat neetud.

Kord armunud vaese karjakasvataja poeg rikka kasahhi tütrese. Ka neiule meeldis kena noormees ja nad otsustasid põgeneda kaugele steppi, et seal koos elama hakata. Noormees valis välejalgse ratsu Kara-Kuga (Musta Kivi). Välja sõitsid nad õhtuhämaruses. Hobune tormas mööda

steppi, kuni teda janu piinama hakkas. Põgenikud nägid järve. Saanud võtta mõned sõõmud, varises ratsu surnult maha. Põgenemine luhtus. Neiu anti rikkale karjakasvatajale naiseks.

Järvele jäi Kara-Kuga nimi ning mitte keegi ei joo sealt, isegi loomad käivad kaares mööda. Ja kui autojuhid siit jahutusvett võtavad, on neil pisut kõhe.

Tänapäeva kasahhi noormehed riietuvad moodsalt. Kitsad püksid ja terava ninaga kingad linnas ning kroomnahast säärikud maal.

Ka mustasilmalised kasahhtarid käivad moega kaasas. Ainult vanad naised kannavad auulis maani ulatuvaid kleite, mille peale on aetud kirevad pluusid ja kõige peale sametvest. Need pluusid võib kõik ilusasti ära lugeda, sest mida ülespoole, seda lühemaks. Sametvest on eest kinnitatud vasest ja alumiiniumist naastudega.

Pearätte on vähemalt kolm ja kõik nad on eredavärvilised. Sõrmed aga helendavad alumiiniumsõrmustest.

Vanamehed kannavad nii suvel kui talvel rebasenahkseid kõrvikmütse, seljas tumedaid kuubi, mille peale on mässitud lai vöö.

Siinsed pulmakombed on aja jooksul lihtsamaks muutunud. Varem oli kasahhidel kombeks pruuti varastada. Poiss vaatas tüdruku välja, leppis temaga kokku ja varastas ära. Sõitsid kuhugi steppi, elasid kolm päeva ning pärast auuli saabumist võeti noorpaar austuseavaldustega vastu. Kuid alati ei läinud nii lihtsalt: tüdruku suguvõsa liikmed tormasid tavaliselt põgenikke taga ajama ja kui poiss kätte saadi, peksti ta vaeseomaks.

Rahulik naisevõtmine käis ostmise teel lammaste, hobuste, nahkade ja raha eest. Kallis lõbu! Vaesed mehed kalõmi (pruuditasu) maksta ei suutnud ja valisid ohtlikuma tee.

Kasahhi surnuaiad on omapärased. Igasse nurka on posti otsa üles pandud hobuse pealuu kurjade vaimude eemalepeletamiseks. Surnu kantakse haua juurde kätel, kuna kalmistu on küla külje all. Kirste ei tunta, kadunud mässitakse vaipadesse ning lastakse hauda. Noorte inimeste matmisel tohivad haua juures olla ainult vanad, ja vastupidi. Mõnes auulis on säilinud arhailine komme, et kadunut matavad ainult mehed, kuna naised kodus sel ajal itkevad.

Nagu paljud idamaa rahvad, nii lasevad ka kasahhid surnu hauda istuma, näoga hommiku poole.

Tänapäeval ei peeta nendest kommetest igal pool enam nii rangelt kinni.

Sõber, seltsimees, vend

Autol läks kumm katki. Tarvis oleks tagavararatas alla panna, ainult... algajal autojuhil pole tungrauda kaasas. Umberringi laiub aga ääretu stepp. Läheneb auto. Kasahh peatab sõiduki, pärib: «Mis juhtus?» Muu hulgas küsib: «Kust mehi sa oled?»

Kuulnud, et noormees on Eestist, läheb jutuks: «Ma olen ka Eestis olnud, Tartus. Sinna saab nüüd juba mitu aastat tagasi... Hea küll, võta tungraud! Linnas annad tagasi.» Viipab siis hüvastijätkuks ja nimetab tänava, kus elab...

Inimene on inimesele sõber, seltsimees ja vend! Uudismaalased tundsid seda nii sageli. Sovhoosis «Jurjevski» elavad ja töötavad ühise perena venelased, ukrainlased ja kasahhid. Isetegevuslased pidid sõitma viiekümne kilomeetri kaugusele esinema, kuid rühma oma auto läks rikki. Sovhoosi kontorisse direktori juurde küsima minna oleks tähendanud hilinemist. Parajasti siis juhtus mööda sõitma Roland Krüge, kes kunstirahva pikemata kohale toimetas. Roland on sündinud ja kasvanud Volgamaal, kuid ta peab end uudismaa põliseks elanikuks.

Džambuli sovhoosis juhtus järgmine lugu. Öösel jooksis üliõpilaste laagrisse hingeldades kohalik arst ja palus autot. Kasahhitari laps oli haigestunud, ta tuli viia Donskoi haiglasse. Meie autojuhile jääb see udune öö kauaks meelde. Laps päästeti. Kasahhitar käis eesti noormeest tänamas.

Koturkuli sovhoosis töötanud tudengitel olid kohalike elanikega sõbralikud suhted. Eriti südamlikuks kujunes vahekord pärast isetegevuskontsertide ja pioneerilaagri «Sputnik» organiseerimist, pärast üliõpilaste peetud huvitavaid loenguid.

Ehituse juures võis aeg-ajalt näha kaugematest auulist kohale sõitnud kasahhi taate, kes hindasid üliõpilaste ehitatud neljakorruselisi elamuid. Kui mõne ehitajaga pikemalt jutule saadi, siis sõnas taat tavaliselt: «Ole tervi-

tatud minu juures šašlōkki söömas.» Ehitajad vastasid ikka: «Tingimata tulen.»

Eesti üliõpilasrühmas töötas ka viisteist noorukit kohalikust tehnikumist. Kasahhi noored olid tublid töömehed ja head kaaslased. Üks neist, Mertai Dašimov, haigestus. Arstid keelasid tal ehitusel töötamise. Nooruk lahkus rühmast, kuid käis meid siiski vaatamas, olgugi et elas saja kilomeetri kaugusel.

Ühes kirjas brigadir Eero Kaalepile tunnistas ta: «Tunnen, et olen justkui perekonnast välja aetud. Teie poisid on mul kogu aeg meeles, samuti teie laulud ja teie sportlaste esinemine. Tahaksin jälle teie rühma tagasi tulla, kuid arstid ei luba. Ma ei uskunud varem, et ma võõrastesse inimestesse nii kiindun. Tuleb aga välja, et parimad seltsimehed, keda ma oma elus olen kohanud, on teie rühma üliõpilased.» Nii on see alati, kui inimesed on inimestele sõbrad.

Külla sõpradele

«Rõõmud meil kohtusid kändude leegis,
praksuvaid oksa veel pildusid.
Stepiöö kuumade tulede peeglist
kuu ümber kogunes kildusid.»

(Maie Kalamäe uudismaalaulikust.)

Algul ei kohtunud rõõmud ega olnud stepiöö tulede peeglit, oli metsatulekahju kuum hõngus. Esimesena märkas õnnetust meie hambaarst: «Poisid, mets põleb!»

Meid oli kolm masinatäit, valged särgid seljas, lipsud ees. Olime teel külla, kohtuma leningradlastega lähedal asuvas «Iskra» kolhoosis. Loosungid «Elagu sõprus!», «Tervitus kangelaslinna tudengitele!» lehvisid tuules eredavärviliste rühmalippude kõrval. Juhtkolonni masin pööras teelt vasakule, tule poole. Põles umbes kolme ruutkilomeetri suurune plats metsas. Üheaegselt meiega tiirutas tulekahjukohale kahemootoriline lennuk.

Oksad kätte, ja hüüete ning vilistamise saatel sööstisime lahingusse.

«Poisid, siia! Minge rohkem allatuult, tuli levib sinna poole!»

«Ai, ma lämbun!»

«Ära eputa, ega sa saunas ole!»

«Kurat, mu kolmekümne viie rublased nahkkingad hakkasid kärssama!»

«Kirves, kus on kirves? Pool kuningriiki kirve eest!»

Kustutamine laabus. Esimene minestanu kanti murule. Tema juures õiendas arst, teised tormasid jälle tulemõllu. Põlesid tõrvased kännud ja madalad kasepõõsad, põlesid männipuu oksad ja kuuskede ümbruses sammal, praht ja kuused ise.

Siis tuli abi.

Veetsisternid ja tuletõrjeautod. Küll võib vesi ikka jahe olla! «Oh, sa ei ole oma särki vähemalt kaks kuud pesnud!» Veeauto juures ongi nüüd pesupäev.

Metsavaht sõelub ringi ja küsib kustutajate nimesid, et tänu avaldada. Äkki hakkab kõigil kiire — külla sõpradele.

Leningradlased on kadestamisväärased — elavad telkides kauni Džukei järve ääres. Komandör Volodja surub Indrek Toome kätt: «Tere tulemast! Tundke end nagu kodus!»

Kuni kõik rõõmsalt sagivad, otsin üles oma ammuse tuttava, Keenia neegri Badi Mwatirani. Badi on aasta aega õppinud ettevalmistuskursustel ja alustab sel sügisel meedikutarkuste konspekteerimist Leningradi I Meditsiiniinstituudis. «Kuis töö läheb, Badi?»

Noormehel on üks sõrm kinni seotud. «Kivi kukkus peale. Muidu on tore. Poisid on vahvad.» Räägime vene ja inglise keele segu, sest Badi ei saa veel paljudest venekeelsetest sõnadest aru.

«How do you do, Mati?» ütleb teine neeger Maurice Oswana, kolmanda kursuse üliõpilane. Vestleme Alžeeria sündmustest ja ameeriklaste kuritegudest Vietnamis. Badi jutustab Keenia kaunist pealinnast Nairobist ja sellest, kui vastumeelselt inglased Keenias oma võimu üle andsid.

Maurice räägib jalgpalliklubidest ja summadest, mida riik annab Keenia jalgpalliklubide toetuseks. On ju Maurice endine jalgpallikoondise liige. Kui küsin, kas uudismaal meeldib, ütlevad noormehed nagu ühest suust: «Very much!»

Sõprusõhtu algab traditsioonilise jalgpallimatšiga. Maurice'i soolomäng jääb meie poiste kollektiivsele rünnakule alla. 3:1 meie poiste kasuks — selline on lõppresultaat.

Õhtusöögiks praekartulid ja pannkoogid. Leningradlaste kokk Vitja on lõbus poiss. Nüüd libistab ta väsinult

käega üle kitarrikeelte ja lausub: «Täna oli kõva tööpäev. Praekartuleid ja pannkooke saja seitsmekümnele inimesele!»

Pärast sööki koguneb rahvas kahe suure kombainikummi ümber, mille peale on puud laotud. Kruusitäis bensiini niisutuseks ja leek sähvatab mändide latvadesse.

Tantsime kõik teadaolevad eesti tantsud ja mängime kõik mängud, mida lõkke ümber iganes on tantsitud-mängitud. «Perekonnavalss» meeldib leningradlastele eriti.

Siis on järg laulude käes. Orkester läheb puhkama. Kokk Vitja ja meie müürsepp Manni võtavad kitarrid ning kõlab kurb «Nad Kanadoi». Laulud ei lõpe. Platsi tuuakse isegi veteranide «Tšombe-Tšombe-Tšombe!». Vene laulud vahelduvad eesti omadega. Äkki keegi märkab: «Kell on kaks, sa heldene aeg!»

«Onu» Miša

Miša Kutšer on niisuguse kehaehitusega musklis mees, nagu kreeklased oma meheilu ideaale kujutasid. Et ta hästi päevitunud on ja nägu tuulest rohkem parkunud kui teistel tudengitel, tuleb ametist. Miša töötab tornkraana juhina.

Uhel päeval siis tuligi keegi uudisega, et Miša olla öösel oma kraanaga ehal käinud.

«Kuidas siis nii, tal liigub kraana ainult rööbastel,» imestati. Jutustaja leidis kohe väljapääsu. Ta lausus: «Ta on tugev poiss, küllap tassis seljas.»

Ehitusel pöörduvad Mišast kolm korda vanemad mehed tema poole nii: «Mihhail Mihhailovitš, kas sul on natuke aega, mul oleks tarvis üht kronsteini keevitada.»

Mihhail Mihhailovitš leiab alati aega ja tal on ükskõik, kas mõni tahab parandada käekella või siis segumasinat — ikka teeb korda.

Õhtul pärast tööd ei pääse Miša juurde kõige parema tahtmise juureski — kohalikud koolipoisid on ta nii tiheidalt sisse piiranud.

«Onu Miša, näita veel,» paluvad nad kooris. «Onu» Miša demonstreerib siis veel kord lihtsamaid sambovõtteid. Ta on I järgu sambomaadleja.

Talviti õpib «onu» Miša aga TRÜ-s spordimeditsiini osakonnas.

Meie Helmut

Uudismaale sõites jäi mul pilk peale heledasilmsele blondile noormehele. Kui tuttavaks saime, selgus, et ta hakkab töötama sanitaararstina.

Õige sageli võis Helmutit näha rühmades manitsemas: «Poisid, miks te korralikku prügikasti pole teinud? Komandör, miks teil veeambri peal marlit katteks pole?»

Kokkadega oli tal alatasa löömist, aga kord ja puhtus tulid kööki.

Peale üliõpilasrühma teenindamise käis Helmut kontrollretkedel kohalikes sööklates ja restoranides. Kui ta ükskord kaks kasti restorani joogikraami aktiga alaväär- tuslikuks tunnistas ja mitu kasti konserve maha laskis kanda, olid restorani töötajad päris nõrdinud. Kuid teha polnud midagi — tuli alistuda.

Teinekord me ütlesime Helmutile: «Mis sa rabeled, ega sina üksinda suuda midagi muuta.» Helmut oli väga imes- tunud. «Kui mina muudan elanike teenindamise natuke paremaks, on sellest väga palju kasu,» ütles ta. «Peale mind tuleb järgmine, kes teeb ka pisku paremuse poole, pikalt siis niimoodi uudismaaelanike elukondlik teeninda- mine eeskujulikuks ei muutu.» Niisuguse jutu peale ei öelnud me enam midagi.

Omavahel rääkisime, et Helmut on ikka suur optimist. Hiljaaegu aga lugesime ajalehest:

Tänuavaldus.

Hea töö eest vabariigi elanike meditsiinilisel teenin- damisel avaldan tänu Helmut Ilmari p. Köblerile, Tartu Riikliku Ülikooli Arstiteaduskonna 6. kursuse üliõpila- sele, kes töötas Koksšetavi oblastis üliõpilaste ehitus- rühma sanitaararstina.

H. Mussabajev,

Kasahhi NSV tervishoiuministri
kohusetäitja.

Laulupidu

Kuuskümmend viis aastat tagasi olid sellel kohal savi- onnid. Kui Eestist väljarännanud pered pärast Samaara kandi proovimist kuulsid rikkast stepimullast, sõitis viis-

teist perekonda edasi siia, Kasahhimaat tühjadesse steppidesse. Siin oli maad, siin võis saaki saada.

Esimesed kotid kartuliseemet ilmusidki siia eestlaste kaudu. Et harkatra kaasas ei olnud ja metsavaene ala adrapuid ei kinkinud, pandi kartul labidatega maha. Sügisel kaevati labidatega üles. Kasahhidega said need eesti pered hästi ja sõbralikult läbi. Nii jutustas eestlane Juhan, üks uusasukate järglasi.

Kuuskümmend viis aastat hiljem kõlas aga kasahhi savionnide asemele kerkinud mitmekordsete elumajadega Štšutšinski linna tänavail eestikeelne laul kolmesaja kuuekümne eesti üliõpilase suust.

Ka siin tähistati Eesti NSV aastapäeva laulupäevaga. Üliõpilaste rivi sammus läbi rahvahulkadest palistatud tänavate linna läheduses asuvasse Barmašino parki, kus kahe meetri kõrgustele õlgmattidele oli välja pandud näitus Eesti NSV-st. Üldised andmed, tööstus, haridus, kunst ja elukondlik teenindamine.

Kahesajaliikmeline segakoor üliõpilasdirigendi Jaan Kailvee taktikepi all avas lauluga «Kas tunned maad» laulupäeva.

Järgnesid tervitussõnad üliõpilasrühma komandörit Mikk Titmalt ja kohaliku parteikomitee sekretärit Viktor Moissejenkolt. Viimane autasustas aukirjadega töös välja paistnud üliõpilasi Rein Roometit, Juri Smalkovit, Viktor Perelõginit, Indrek Toomet, Eero Kaalepit jt.

Loeti ette tervitustelegrammid naaberülikoolide uudis- ja maariühmadelt, samuti krai ja oblasti komsomolikomiteedelt.

Järgnesid laulud «Buchenwaldi häirekell», «Rahvusvahelise Demokraatliku Üliõpilasliidu hümn», «Gaudemus», «Vändra metsas» ja muidugi «Õllepruulija»!

Rahvatantsurühm esitas marulise aplausi saatel «Hiiu valsi», «Vanaisa polka» ja muid tantsu.

Rahvuslikud mängud olid ette valmistatud TRÜ spordiosakonna üliõpilase Kaarel Zilmeri eestvedamisel. Kohalikele noortele pakkus suurt huvi köievedamine ja vägikaisgas.

Mõned arvamused kohalike elanikest.

Sabit Ramazanova, kasahhitar, 18-aastane: «See oli tore, et üliõpilased oma laulupeo meie linnas tegid. Mulle meeldisid väga eesti tantsud ja teie rahvariided.»

Anatoli Sidorov, venelane, 34-aastane: «Ma olen käi-

nud Tallinnas laulupeol. Teie poolt korraldatu tõi mulle meelde mälestusi Tallinnast. Tulge meie juurde veel tulevalgi aastall!»

Roland Treg, sakslane, 57-aastane: «Tore oli! Eriti meeldisid mulle tantsud.»

Üliõpilaste laulupäevameeleolu aga kestis hilise ööni. Ja kui järgmisel päeval jälle müüri laduma hakati, käis jutt ikka veel laulupäeva ümber.

Nooruse maa

- Kes me sinuga olime?
- Kõige harilikumad inimesed.
- Aga nüüd? Kes me nüüd oleme?
- Kuidas kes? Nüüd oleme me ebaharilikud.

(A. Dovženko.)

Kui me komandõriga Štšutšinskist ringsõitu alustasime, oli veel varajane hommik. Teele peab alati asuma varahommikul, et päev, mida sa taga ajad, oleks alles ees. Asfalttee muutus «greideriks» ja see omakorda stepiteeks — vihmadest unustusse vajunud stepiteeks.

Sedamööda, kuidas päikeseketas seniidile lähemale sõudis, ei jäänud hommikusest jahedusest kõõmetki järele. Spidomeeter aga luges kilomeetreid...

Stepp on nagu meri — samade seadustega, ja masinad — nagu laevad. Steppi ei tohi minna võõra inimesega, kelle abis sa kindel pole, samuti nagu merelegi. Mereseadus. Stepiseadus. Inimlike suhete seadus.

Autojuhid jagavad omavahel sõbralikult bensiini, tagavaraosad ja -rattad. Merel muudavad laevad kurssi, kui SOS on eetris. Ükskõik, mis lippude all laevad sõidavad. Ja kui sa stepsis kiirustad ning seltsimeest hädas näed, peatud ka alati.

«Elan ja kõik,» ütlevad mõned. Elama peab õppima. Alati looda parema peale, alati usu inimestesse. Olgu see Siber, Kesk-Aasia või Kasahstan. Džambulskisse sõites hämmastas meid kasahhi surnuaed — kividest suured vallid ja väikesed vallikesed. Ja vallikeste peal teravatipulised kivid püsti, nii et üle ääre vaatama ei küüni. Ja äkki me saime aru, et oleme püha Idamaa alguses, imede ja muinasjutulise Idamaa ühes osas. Kuid millistest imedest

ma kirjutat? Imed algasid siin kümme aastat tagasi. Kas see pole siis ime, kui lööd kuhugi põllule posti püsti ja ütled: «Siia tuleb suur uudismaasovhoos.» Kuid nii nad tegid, meie eelkäijad-uudismaalased. Nende hulgas olid paljud nooremad kui meie, aga ka palju vanemaid oli.

1964. aastal omal planeedil

Uraali eelmäestik algas aegamööda: oli näha järjest kõrgemaks muutuvat maapinda. Uraali mäed ja tunnelid on omaette maailm. Vahused mägijõed kobrutavad ja me usume end läbi rongimürina veekohinat kuulvat. Puud, puud, puud! Kui palju puid! Mõned külad mäejalamil on päris metsa keskel. Kõrged raudteesillad, nii et üle vaguniääre alla vaadates hing kinni jääb. Aga vagun pole tavaline — see on koormatud kaubavagun ja saatjateks on kaks tudengit. Paljud meid võib-olla ei kadesta, kuid vähestel on õnnestunud lahtises kaubavagunis Tallinnast Kasahstani sõita ...

Kopli kaubajaamas ootasid paar Munamäe-suurust või veidi väiksemat kaubamäge ja üks kaubavagun. Kaubakaste aga saabus ja saabus — sovhooside tellimused, kuhu meie sõitsime, ja tudengite isiklik varustus.

«Tarvis on kaht vagunit,» arvasid targemad mehed. Kuid juba tuli komandör uudisega, et teist vagunit ei saa.

«Pange nii täis, et hiir ka vahele jooksmas ei mahu,» soovitati.

Algas siis palavikuline laadimine: segumasinad, tõstukiosad, bituumenikatlad, veoauto, kastid müürsepainstrumentidega, labidad, kangid ja veel tuhat ükssada asja, mida on tarvis, et ehitada ja elada. Lõpuks saabus veel Tallinna miilitsameeste kingitus: külghorviga mootorratas, mis meid uudismaal ausalt teenis.

Vaatasime täislaaditud vagunit hindavalt ja imestasime oma laadimisoskust. Raudteemeestel oli mida õppida!

Lõpuks taganeti vaguni juurest ja jäädi eemalt vaatama. Saatjad karjusid mõned lahkumishüüded ja tegid kiiret minekut. Vagunisse või õigemini kaubahunniku otsa jäime Pärnu poisi Richard Villemsiga, kes TRÜ-s arstiks õpib.

Hindasime meiegi olukorda: tumenevat taevast ja oma

vagunit. Leidsime ühe telgi ja püstitasime selle autokasti. Küljealuseks said puhvaikad — neid oli külluses. Äikese-pilv aerutas just siis pea kohale, kui viimast telginööri pingutasime. Tallinn hakkas omapärasel viisil lahkumiskontserti andma. Vihma tuli kui oavarrest.

Lõppjaama pidime jõudma kaheksa päeva pärast.

Jõime veel viimase pudeli eesti õlut ja otsustasime «kuiva seadust» alustada.

Ülejäänud grupp lahkus Tallinnast kolm päeva hiljem Riiga, ühineti sealsete üliõpilastega ja sõideti Moskva kaudu edasi. Enne ärasõitu loeti ette uudismaalaste põhikiri ja anti vanne «kuivale seadusele».

Nüüd oleks paras meenutada uudismaad arvude keeles. 1954. aastal sõitsid esimesed üliõpilased appi vilja koristama. 1959. aastal olid 320 Moskva tudengit uue traditsiooni pioneerid: loodi üleliiduline üliõpilaste ehitusorganisatsioon. 1960. aastal sõitis Nooruse planeedile 500, 1961. aastal — 1200, 1963. aastal — 16 000, 1964. aastal — 30 000 ja 1965. aastal — 40 000 noort. Selle aja jooksul on üliõpilased ehitanud terved linnaosad ja külad.

1965. aastal tegid uue traditsiooniga algust Kubani kooliõpilased. 25 abiturienti sõitsid «maad kuulama». Et nad hästi töötasid, siis on oodata tudengite planeedile ka abituriente.

Meie aga sõitsime ja sõitsime. Päevarežiim oli meil rihitud Moskva ajale. Kui läbisime jälle uue ajavööndi, ajasime kaardil sõrmega järge. Meri ja sünnimaa jäid kuhugi kaugele maha ja Pärnu mees muutus sedamööda kurvameelsemaks, kuidas merehõngu järjest vähemaks jäi. Kuid see-eest nägime palju kohalikke «meresid» — kunstlikke veehoidlaid — ja imestasime inimkäte võlujõudu.

Hommikul hakkas taevas hahetama ning päikesekiir hüppas lahti nagu vedrust tõugatud. Siis tuli terve pihutäis kiiri ja viimaks peremees Päike ise: suur ja maokas nagu punane õhupall. Vedur tervitas teda rõõmsa vilega, meie aga uniste silmadega.

Mitmekülgsed on Kasahstani pinnavormid, suur on tema pindala. Ainuüksi Tselinnõi kraisse mahuksid Belgia, Holland, Austria ja ruumi jääks ülegi.

Eesti pindala moodustab aga ühe viiesajandiku osa Nõukogude Liidu territooriumist.

Esimesel päeval pärast sihtpunkti jõudmist õppisime

linna tänavaid tundma. Autoga sõitmine pani naabri pea harjumatusesest huugama, sest ta hüples istmel nagu kummipall. Auto rappus otsekui tormi käes. Vaatasid siis möödavilksatavaid kohalikke «kauboisid» kodumaiste markidel ja tšehhi isekallutajatel «Tatra» ning tundsid algajale autojuhile nii omast kadedustunnet.

Individuaalelamud kiiskasid helesiniseks värvitud aknaraamide ja -luukidega. Mõni majake näis nagu Ukrainast kohale toodud — samasugused rahvusmuustrid akende ja uste kohal, samasugune kõrge trepp.

Kahe tunniga 30 kilomeetrit

Tee oli porine. Kohalikud autojuhid hoiatasid, et nemad sellise teega ei sõidaks. Me otsustasime Tõnis Miguliga, Koturkuli komandöriaga, kangust ajada ja siiski sõita.

Kiirus oli viisteist ja kakskümmend kilomeetrit tunnis, mootor töötas nagu rasket koormat vedades. Kasahstani savikas pinnas on nii kleepuv, et masin kippus vägisi «lainetama».

Kahe tunniga sõitsime kolmkümmend kilomeetrit, kuni tulid poole meetri sügavused augud teel. Ja jäimegi «istuma». Niikaua kui komandör Tõnis külast traktori tõi ja masina tee peale saime, oli kaunikesti aega kulunud. Edasi me siiski ei julgenud sõita ja keerasime otsa ümber.

Brigadiriks Koturkulis oli TPI mees Jaan Roosipuu. Tal oli eraelus haruldane kuulsus: parandas kelli ja kingi, ajas habemeid ja juukseid, nii et ta «külameistriks» ristiti.

Koturkulis praktilikal olev Tallinna Kunstiinstituudi diplomand Aet Maasik sai tudengitelt arvukalt tellimusi puhvaikade ja roheliste särkide kaunistamiseks. Koturkuli ehitusrühma kutsuti rahvusvaheliseks, kuna seal oli ka Novosibirski, Riia ja Koksšetavi üliõpilasi. Koturkulil oli kõige omapärasem rühmalippki.

Koturkuli kuulus lauluansambel rikastas kohalikkude lauluvara uue viisiga «Tule, Mannike». Et kohalikud laulusõbrad sõnu ei osanud, siis said nad ainult vilega järele proovida. Aga kui ansambel isetegevusõhtul lavale tuli, paluti kolm-neli lisapala järjest. Suur osa oli siin muidugi ka kitarrist Indrek Toome saatemuusikal.

Jurtade linn «Ani-ani»

Laisad stepikotkad ringlesid aeglaselt madalal taeva all, aeg-ajalt kivina alla kukkudes, arvatavasti saagile. Kurikuulsad suslikud rändasid-vilistasid teeäärtel.

Meile öeldi, et «kõik teed viivad Džambulskisse», kuid enne kui õige tee kätte saime, sõitsime tublisti tühja tuult. Oh sa õnnis stepitee — palju pehmem ja tasasem inimeste ehitatutest!

Džambulski laager «Ani-ani» asus auulist väljas ilusas kasetukas. Laager sai oma nime raadiost tulnud laulukestest, milles see sõnaühend kõige rohkem kordus. Ka lauluke kordus iga päev.

TPedI tudengid Aarne ja Gunnar dekoreerisid kohe laagri sildi ja telkide ümbruse. Isegi väike skulptuur ei puudunud ühe telgi sissekäigu ees. Jurtad kaunistamist ei vajanud, nad võlusid oma lihtsusega.

Ainult öösel oli jurta pörgupiinaks, sest laes oleva elektripirni ümber kogunes tuhat kõikkõimalikku tiivulist, kes pärast elektri kustutamist õhinaga inimese vastu lahingusse söötsid. Mõnikord ei aidanud isegi eesti sääsetõrjemedelik.

Kasahhid kasutavad jurtasid veel ainult laagrielamuks karjustele, muidu elavad nad majades. Vanemad elanikud rääkisid, et esimesed hooned olid savionnid, tõelised majad eterniitkatustega on viimase kümne aasta looming.

Üliõpilaste laagri ümber tungles arvukalt paljasjalgseid põngerjaid. Mõned päevad hiljem organiseeriti pioneerilaager «Sputnik», kus TPedI tudengid kasvatajaks olid. Elle-Vaike Kudu sai eduka töö eest pioneerilaagris hiljem rajoonikomitee aukirja.

Pioneerilaagris õpetati eesti laule-tantse. Lõkkeõhtul esinesid pisikesed kasahhid oma rahvatantsudega ja üliõpilased «Tuljakuga».

Džambulski rühm töötas lambalautade ja katlamaja objektidel. Grupi komandöriks oli TRÜ inglise keele eriharutudeng Priit Järve, kellele allus 75 inimest.

Paberitega TPI poisid olid töömehed, kellele võis algusest peale loota. Lambalautade raudbetoonist kaarte püstitamisel töötanud neli meest omandasid sellise osavuse, et kohalikud spetsialistid ammuli sui vaatama jäid. Sellele meeskonnale tehti ettepanek ka naabersovhoosis kaared püsti ajada ja veel järgmises sama teha. Neil oleks kuju-

nenud kenake «must ots», kuid üldise ürituse nimel öeldi sellest ära.

Kogu töötasu jaotati võrdselt nii poiste kui ka tüdrukute vahel. See nn. kommuunisüsteem leidis ajalehes «Noor Uudismaalane» palju arutamist ja kiideti üldiselt heaks.

«Ani-ani» linnakese ümber oli lage stepp. Päeval võis kaugelt näha suitsupilvi, hiljem selgus, et see on hoopis tolm, mida loomakarjad üles keerutasid.

Vaba stepp ja romantika, kui omapärasem sa oled väravaromantikast ja tänavanurgal seismisest!

Pärast tööd mindi steppi marjule. Maasikaid kasvas meie mõiste kohaselt otse põllul ja tavaliselt sai ämber kahekesi korjates tunni ajaga täis. Kohalikud elanikud rääkisid, et maasikate saak on igal aastal haruldane.

Ainult õunasaaki seal kandis ei tunta. Õunapuud külmuvad tavaliselt enne küpsekssaamist. Kui mõni jääbki kasvama, on vili põidlaotsa suurune.

Võõrastavana mõjus, et majade ümbruses ei ole puid ega lilli. Linnas oli ikka iga maja ümber vähemalt lillepeenar või paar kasekest, aga auul oli sellest «pahest» vaba.

Jurjevski sovhoosis

Heino Kruusmaa kui tulevane jurist TRÜ-st sai endale komandörikoha.

Valmis ehitati kaks kahekorruselist elumaja. TPI ehitusteaduskonna viienda kursuse mees, ehitusmeister Madis Üürike hoidis kogu töö silma peal.

Esimestel päevadel oli raskusi materjalidega. Üldse näis kohalik varustamine lonkavat. Seda tunnistas ka ehitus-montaaživalitsuse ülem Abram Abramovitš Gibner, keda tudengid sageli ründasid.

«Kui meil kõik korras oleks, ei oleks teid Eestist siia tasunud tuuagi,» rahustas ta tulipäid.

Sovhoosi direktor Andrei Jossifovitš Borgul püüdis materjalidega igati vastu tulla. Kuna eterniidiga oli raskusi, hankis ta vaguni seda kraami otse Alma-Atast. Tänu õigeaegsele varustamisele ja tudengite tarmukale tööle tuli Jurjevski grupp Koksšetavi oblasti üliõpilasrühmade sotsialistliku võistluse võitjaks.

Meie tööd iseloomustab järgmine jutuajamine. Üks vanamutike tuleb ehituse juurde ja imestab:

«Pojakesed, kust te küll olete, ei joo viina ja töötate nõnda tublisti, et maja kohe silmanähtavalt kerkib.»

«Vanaemake, meil on «kuiv seadus».»

«Hea seadus, annaks jumal ka meie meestele niisuguseid seadusi!»

«Ei usu, et jumal annab, me tegime selle ise.»

«Ja kust te pärit olete, pojakesed?»

«Eestist.»

«Nojah, ma mõtlesin kohe, et sakslased.»

«Ei, vanaemake, me oleme Eestist, teate, Balti mere äärest Riia ligidalt.»

«No, pojakesed, ärge vanainimesele rääkima tulge, küll ma juba tean, et sakslased olete.»

Vanamutikese soov «kuiva seaduse» kohta oli igati põhjendatud, sest kohalikud «kauboid» armastasid kõvasti viina võtta.

Et Jurjevsk võistluses võitjaks tuli, oli oma sõna öelda ka isetegevuslastel. Novo-Andrejevkas hoolitses isetegevuse eest TRÜ kolmanda kursuse füüsik Jaan Aia. Tema «džässbänd» saavutas ümbruskonnas kiiresti kuulsuse ja sai palju esinemiskutseid.

Meie ja romantika 1965

«Me oleme jälle hiljaks jäänud, telke jääb uudismaa iga aastaga vähemaks,» ohkas üks tüdruk.

«Kuid selleks me siia just sõitsimegi.»

«Telgid muutuvad majadeks.»

«Telgid kaovad majade varju. Sellest on kahju. Hukkub eksootika. Meile jääb ainult vaguniga siiasõitmise romantika. Kihutamise romantika.»

«Kulla tüdruk, siis on need armaadad mootorrattureid, kes kihutavad Euroopa teedel, ka romantikud! Siis on Hemingway ja Remarque'i kangelased samuti romantikud?»

«Ma ei arvusta neid, arvatavasti nad olid romantikud. Kuid minu arvates on romantikud nüüd ainult taigas ringiuitavad geoloogid.»

«See on esmaavastuse romantika. Meie aga oleme avastatud romantika jätkajad. Meie romantika — ehitata-

mine — on sama raske kui avastamine. Me avastamegi. Enda. Sõbrad. Kaaslased. Me ei torma ainult «pikka rubla» taga ajama. Me muudame vaba aja huvitavaks. Me oleme romantikud-realistid. Me astume ametivendade — avastajate-romantikute jälgedes. Aga et kaovad telgid, las kaovad. Kuid ausalt öeldes on siiski kahju, et nad kaovad... Ja Hemingway ning Remarque'i kangelased tundsid kogu aeg rahulolematust, kõige suhtes, ma ei usu, et neist oleksid romantikud saanud.»

«Tähendab, me oleme siis ehitajad, aga mitte romantikud.»

!?!»

Igale huligaanile — kümme kasvatajat

Kolja Mirošnikov heidab altkulmu pilke ümberringi. Talle ilmselt ei meeldi ootamine. Kolja Gritšenko aga ei tee sellest väljagi, et oodata tuleb — huviga uurib ta ajakirja uut numbrit.

Mõlemad marakratid saadeti üliõpilasarühma staapi miilitsa lastetoa poolt. Neiu, kes nad meile üle andis, säras heastmeelest nagu meeldiva kingituse teinud inimene. Staabis olid kõik tummad, sest poistele kaasaantud iseloomustuses seisis must valgel: «Suitsetab. Koolist mitu korda välja heidetud. On taotletud vanematelt lapse kasvatamisõiguse äravõtmist.»

Poisid aga on tavalised 15-aastased elavad mehehakatiseid. Saad sa siis aru, mil määral siin huligaansusega tegemist on. Aga et ta olemas on, seisab iseloomustuses.

«Ega midagi,» ütleb «sampoliit» Peeter, «autojuht, pane aga masinale hääled sisse ja lase Vedenovka poole. Seal ei saa nad vähemalt põgenema.»

Kui Vedenovkasse jõuame, on rühmakomandör Volodja Golovkin natuke imestunud:

«Huligaanid meile! Mis meie nendega peale hakkame?»

Aga juba käsutab: «Poisid, sööma, ja siis vaatame edasi.» Seni kui jõnglased söövad, lepivad Vedenovka rühma liikmed kokku, et poiste kuuldes neid keegi huligaanideks ei nimeta. Leonid Mindlinist saab vanemkasvataja, Gera Špungin aitab oma pedagoogiliste teadmistega kaasa. Leonid oli Arteki laagris pioneerijuht ja Gera jälle värskelt pedagoogiametist tulnud.

Kui poisid söönuks saavad, tehakse neile selgeks päevakord ja rühmas valitsev režiim:

«Jumal taevas, kapten laevas ja komandör ehitusrühmas on isikud, kelle sõna peab vastuvaidlemata täitma.»

Poisid võetakse ehitusrühma vastu. Ljonja ütleb mulle tasa:

«Igale huligaanile — kümme kasvatajat!»

Sügisel aga on poisid juba unustanud, et neid huligaanideks nimetati. Võib-olla saavad nendest millalgi üliõpilased-kasvatajad, kes teab.

Agaga Vedenovka rühm ja komandör Volodja Golovkin jäävad mulle selle pisikese episoodi pärast kauaks meelde.

Noorpaar

Nad tutvusid üliõpilastena EPA-s. Tõeliselt aga õppisid teineteist tundma uudismaal.

Paar nädalat enne ärasõitu nad abiellusid. Nüüd on neil üks perekonnanimi ja kodu, üks pulmareis.

Nad oleksid võinud sõita Krimmi või Kaukaasiasse, kuid nad otsustasid selle viimase suve veeta uudismaal. Nad tahtsid olla kahekesi, kogu aja kahekesi, aga et peiu töötas autokolonni ülemana ning mõrsja Jurjevski soovisid müürsepana, siis tuli mõni päev ka lahus olla. Eriti siis, kui autokolonni ülem oma maastikuautol steppi jäi ja järjekordselt pidi «oheliku» otsas kohale sõitma.

Et pulmad kiirelt tulid, oli vast süüdi uudismaa romantiline ümbrus. Kõik lõppes hästi ja Eestist järelesaadetud mõrsjaloor ning -kleit klappisid kenasti. Pulmad ja trall ning õnnelik paar — mis võib olla elus kaunimat? Külalt märkimisväärne, et ka «kuiva seadust» ei rikutud.

«Sputniku» pioneerijuhi märkmed

Sõbrunesime esimesest silmapilgust. Väledad ja lõbusad lapsed. Neid peab armastama. Ongi mu lemmik Zoika, kes seal jookseb. Kõhnake, lühikese patsiga. Isegi siis, kui ma teda pikale matkale kaasa ei võta ja ta nutma puhkeb, on ta sümpaatne.

*

Juura on kasvult kõige väiksem, aga kõige kiirem. 60 meetrit jookseb üheksa sekundiga ja peaaegu ilma treeninguta. Kui ta aga klaveri taha istub ja hoolikalt klahvidele vajutab, on teda tore vaadata. «Aga mis märk see on?» See on bemoll, tähendab pool tooni madalamalt. Ta saab kiiresti kõigest aru.

*

Rännakule minnes määran Juura alati vanemaks, motiveerides seda sellega, et ta ujuda oskab. Telgis magab ta minuga kõrvuti. Öösiti, kui ma ärkan, katan ta hoolikalt kinni. Võib-olla sellepärast, et ta on kõige väiksem, võib-olla sellepärast, et ta on Juura.

Kui ma laagrist päevaks kuhugi sõidan, on ilma lasteta igav. Järgmisel päeval lehvitatakse mulle juba kauget, riputakse kätel ja ma pean rääkima, kus olin, ja tingimata, mis mulle öeldi.

Täna valutab Juural pea. Kõik mängivad laptuud, kuid tema lamab tühjas telgis. Tähendab, poiss jäi tõsiselt haigeks. Peab kutsuma arsti. Homme me läheme matkale, aga tema ei tule kaasa.

«Ei ole midagi, homseks saan terveks,» rahustab ta mind.

*

Ohtuti istume kõik lõkke ümber, laulame ja tantsime «Rits-Ratsi». Lapsed oskavad laulda ka eesti keeles. Õpetasin neid veel eesti keeles teretama. Meie tudengid imestasid väga, kui minu kasvandikud neile kooris «tere!» hüüdsid.

Kõigist hiljem lahkub laagrist Juura. «Kas teie veel ei tule?» küsib ta ja läheb vastumeelset koju.

*

Mul on kahju neist lahkuda, aga varsti sõidan ära. Nad hakkavad mulle kirjutama. Juura lubab: «Kui suuremaks kasvan, võtan puhkuse ja sõidan teile Eestisse külla.»

Ma naeratan.

Demonstrandid

Noored tahavad kenasti tantsida ja riides käia, neiid ilusaid soenguid teha. Kui sa aga näed seda ainult televiisoris, siis vaevalt et järele teed.

Umbes niimoodi rääkisid kohalikud noored pärast seda, kui Zlatopolje meistertantsijad Maie, Liilia, Jaan ning Tõnis pärast tantsudemonstratsiooni pingile puhkama istusid.

Vahepeal rääkis Liilia tantsude ajaloost ja sellest, kui tähtis on osata õigesti tantsida. See sütitas noorsugu niivõrd, et Liiliast pärast tantsuõhtut juba tantsukooli juhataja sai. Zlatopolje tantsukool andis ausalt tund-tunni järel ning tase tõusis. Mõnikord ei olnud kerge peale tööd klubisse joosta, kuid sellest olenes üliõpilaste prestiiž ja tuli minna.

Maie Lokke—Jaan Oll ja Liilia Siiberg—Tõnis Vunder esinesid Štšutšinskis ning Koturkulis ja paljudes ümberkaudsetes sovhoosides. Nad pidid isegi kasahhi televiisiooni sattuma ning ainult halva juhuse tõttu jäi see esine mine ära. Tantsukultuur rajoonis aga tõusis.

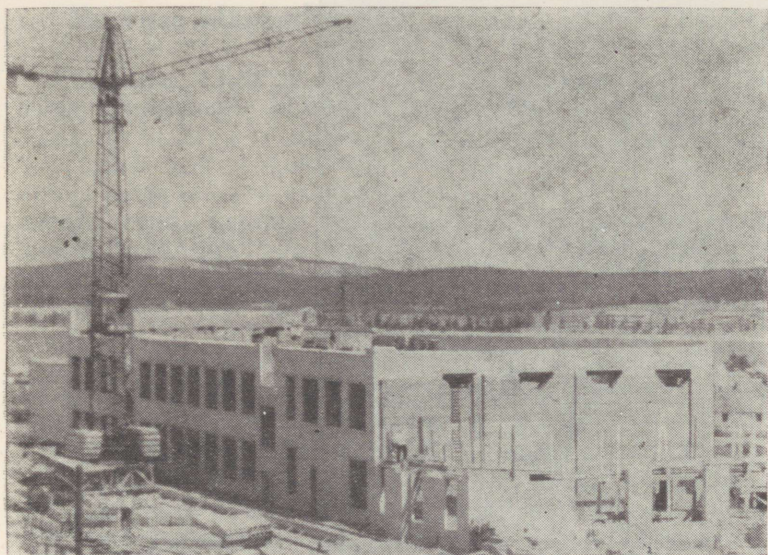
Kui kunstiinstituudi neiid Anne, Maret ja Malle ning Helle ülikoolist vastloodud moesalongis esimest klienti ootasid, oli ärevust küllalt. Kui selgus, et soengud päris kenad välja tulid, kadus ka ärevus.

Linnas aga levis kuuldus:

«Eesti üliõpilased avasid moesalongi. Kasutage võimalust.»

Moedemonstratsioonidel oli alati palju rahvast. Kui suveaias rahvamurd väljakut piiras ning aplausitorm spordimeditsiini üliõpilaste Helle Everti ja Muza Vorotõntseva modellina ilmumist tervitas, olid kõik tudengid uhked. Olid ju need esimesed vahetud moedemonstratsioonid selles uudismaarajoonis.

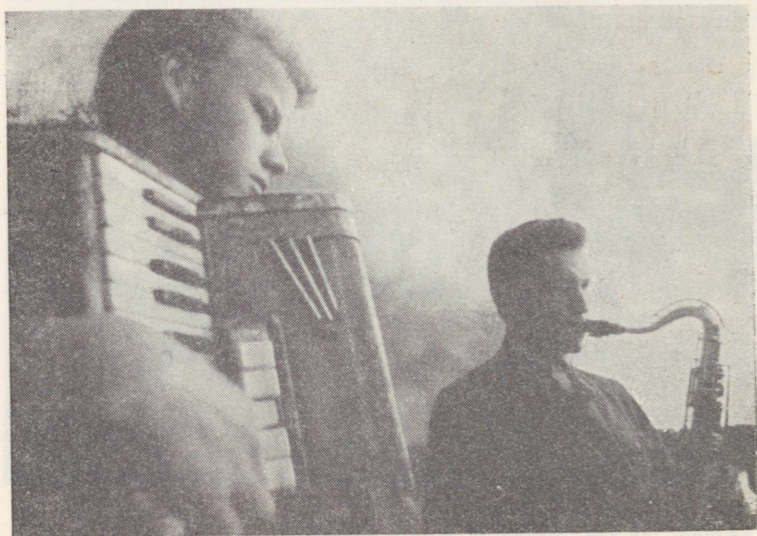
Et aga neiid-naised pärast meie tüdrukute käest uute lõigete ja moodide kohta isiklikult nõu küsima tulid, on meil seda enam põhjust ettevõtte õnnestunuks lugeda.

Kraana, labidad, kirkad ja noorte entusiasmi — see ongi imejõud, mille abil stepis ehitused kerkiavad.

Moodne tööriietus ...

Laia amplituudiga orkester ...

Nooruse planeedi inimene

15. juuni. Täna on meil jälle väga raske töö. Parandasime vundamenti, mille eile valesti ladusime. Töötasime kangi ja kirkaga — maha tuli lõhkuda pool meetrit. Käed valutavad veel rohkem kui esimesel päeval, veel rohkem ilmub peopesadesse ville. Pärast lõunat hakkasime vundamenti uuesti valama. Harjumatu on maakividest vundamenti valamine, aga töö on siiski huvitav ja mitmekesine — teeme segu, kanname kohale, tassime kive. Segu teeme seni veel käsitsi — varsti lubati segumasin tuua.

Päike kõrvetab mehiselt ja ei ole tuuleõhkugi. Pean kandma pikkade varrukatega pluusi, kuna ajame juba nahka. Töötame presentkinnastes ja kõrvalt vaadates jääb arvatavasti mulje, nagu oleks meil väga külm.

16. juuni. Nii raske kui täna ei ole mul veel tööl olnudki ja arvatavasti ei saa ka olema. Lisandub hirmus kuumus. Kui me uudismaale sõiduks valmistusime, hoiatati, et raske on. Vastasime küll uljalt, et küll me toime tuleme, kuid ega meil raskustest mingit ettekujutust olnudki.

Ei oleks uskunudki, et poisid, kes igakord loengul ei käi, võivad nii kõvasti töötada. Tallinnas poleks ma seda enesele iialgi ette kujutanud.

Võrdselt meestega töötavad objektil ka tüdrukud. Tüdrukutel-kokkadel on veel raskem. Nad tõusevad igal hommikul kell neli, aga magama ei saa enne kahteist öösel.

Täna valasime jälle vundamenti. Ma arvasin, et segumasina kohalepaigutamisega läheb kergemaks. Aga ei läinud. Nüüd on segu vahetpidamata. Õhtul mu tööpäev ei lõppenud — olin köögi korrapidaja. Saagisin ja lõhkusin puid järgmiseks päevaks, kandsin vett.

24. juuni. Laupäeval läks segumasin rikki, jälle peab segu käsitsi tegema. Nüüd kerkivad juba seinad. See on palju keerulisem kui vundamenti valamine.

Ma ei tea, kas meie laotud seinad just igaviku vastu peavad, aga kümneid aastaid kindlasti.

Ilm muutus väheke jahedamaks. Huvitav, et siin on päeva ja öö vahel ligi kolmekümnekraadised temperatuurikõikumised.

10. juuli. Seinad on kerkinud juba aknaavadeni. Töötame haruldaselt kiiresti — meie endi arvates. Ei oleks

uskunud, et needsamad poisid ja tüdrukud, kes rongis siiasõidul vallatlesid ja mürasid, võivad olla nii kõvad töömehed. Meil on tekkinud omad löökklased, kes ilma suitsutundideta töötavad. Nagu masinad — muudkui laovad ja laovad. Komandör keelas neil sellise töö ära, ütles, et inimene ei ole mootor, kes vahetpidamata tööd uhab.

Poisid olid eile öösel Tennosaare laulu järgi Tallinna kätte saanud. Meie aeg on kolm tundi Eesti ajast ees. Lauupeo ülekannet poisid kinni ei püüdnud. Panid küll antennile neli meetrit juurde, aga Tallinn juhtub harva kätte. Huvitav, et ma ise ka harva kodustele ja kodule mõtlen. Uus kollektiiv on mu täielikult haaranud.

2. august. Täna pandi nurgakivi uuele objektile — tuleb jälle teraviljahoidla. Rühm jaotati pooleks. Natuke kurb on, et teised meist eemal töötavad. Kodunt sain kirja. Ema muretseb, kas ikka süüa antakse. Kui ta näeks, kuidas me siin igal söögikorral kolm rooga kinni pistame — küll ta imestaks. Kirjutasin talle juba kõigest, aga tema ikka muretseb.

Olen uue eluga nii harjunud, et ei kujutaks ette päevagi ilma tööta. Kaalus olen kaks kilo juurde võtnud. Arvasin, et tööga võtan viis kilo maha, aga näed siis!

8. august. Ilmad jahenevad veelgi. Pikkade varrukatega pluusi saab seljast visata ainult keskpäeval. Hommikupoolik on külmavõitu ja õhtuti peab «vatjovkas» ringi liikuma. Täna oleksime peaaegu tööta istunud, kuna raudbetoondetaile ei saadetud. Komandör tegi sovhoosi direktorile peapesu ja nüüd saabus ka materjal.

Mul on siin väga palju uusi sõpru tekkinud. Kaks neegrit, üks iraanlane ja üks indoneeslane. Lubavad kõik hiljem Eestisse külla sõita.

Neil päevil oli rühma koosolek. Otsustasime veel rohkem pingutada, et võita esikoht. Kogu meie üliõpilasarühma kurss on aga — esikoht Koksšetavi oblastis.

Töö laabub. Enam ei teki ville ja käed ei valuta. Tunne on niisugune, et tahaks mägesid paigast liigutada. Uudismaa andis mulle jõudu ja usku endasse ning kollektiivsesse töösse üldse. Kes ma varem olin? Lõpetasin keskkooli, läksin instituuti, õppisin seal. Olin tavaline tudeng. Nüüd olen ma uudismaakooli varsti juba läbi teinud ja võin öelda, et ma olen võitleja. Kahju, et suvi peagi lõpeb.

*

In pudru veritas.

Isegi lahkumishetkel väike annus naeratust.

Lilled, lilled...

Võidulipp pärast edukat lahingut

Siinkohal päevik lõpeb. Ma ei kirjuta päevikupidaja nime ja õppeasutust, sest ta väljendab osakest kõigi uudismaalaste mõtetest. Ta on nagu uudismaaelu peegeldus.

Kõik uustulnukad elavad niisuguseid tundeid üle nagu päevikupidajagi. Te ei usu? Proovige järele.

Epiloogi asemel

Ma ei tea, millal algab uudismaal hommik. Imelik, aga nii see on. Võib-olla päikesetõusust? Aga päikesetõus on seal niivõrd varajane, et me seda sageli ei näe. Äratusest? Sõjaväelaslikult kiirest ja tudenglikult kärarikkast.

Tõepoolest, me tuletame meelde võitlejaid, päris võitlejaid. Ja kui sõjaalastest sõnadest mulle mingisugune sümpatiseerib, siis sõna «võitlus», ja seegi on kaotanud oma esialgse tähenduse. Võitlus leiva eest, võitlus sekundite eest, võitlus inimese eest...

Minevikku kaovad Magnitka, Amuuri-äärne Komsomolsk, Kunda ja Balti soojuselektrijaama ehitus, alles on jäänud uudismaa. Alles on jäänud komsomoli lähetuskirjad. Uudismaa on komsomolielu huvitavamaid vorme. Uudismaal kommunistlikud noored karastuvad.

Kui instituutides vahel hooletult õpime või mõnelt loengult ära hiilime, siis uudismaal panevad kaaslased «viilijad» häbiposti. Seal on täielikult läbi löönud reegel «üks kõigi eest ja kõik ühe eest». Range distsipliin uudismaal on paratamatu, samuti on paratamatu «kuiv seadus». Sellest saab igaüks aru, kes on viibinud Nooruse planeedil.

Uudismaalased sõidavad oma planeedile üks kord, teine kord... viies kord. Ja vaidlevad, ja riidlevad, ja isegi petavad, kui neist kedagi ei taheta lasta. Ja mõned isegi jäävad sellele endaavastatud planeedile. Enamus sõidab aga tagasi ülikoolidesse, ja maha jäävad hooned nagu Džambulskis, mille halli kivimüüri on punaste telliskividega laotud: Eesti, 1965.

Sel aastal oli Nooruse planeedil esindatud 11 liiduvabariiki. Ka NSV Liidus õppiva 39 maa ja rahvuse esindajad olid kohal. Ja üliõpilasuudismaa läks rahvusvahelisele orbiidile: meie uudismaalaagrite eeskujul tehti samasugused üliõpilaste suvetöö laagrid Ungaris, Bulgaarias ja Tšehhoslovakkias.

Kui veteranid omavahel kokku saavad, siis läheb jutt ikka omaaegsele komandörile Karl Adamsonile. Ei tea, kas sellepärast, et Karl oli inimesena niisama inimlik kui komandörina, või mõnel muul põhjusel. Aga meelde tule-tatakse teda kaunis tihti.

Komsomolijuhtide töömeetodite üle on palju vaieldud. Minu arvates on inimlikkuse moment üks komsomolitöö aluseid. Ja sinna juurde tuleb arvata veel individuaalne lähenemine. Neist ei peaks kõlavalt rääkima, vaid nende järgi käima. Karl Adamson ei tarvitanud kõlksuvaid sõnu, tema tegutses.

Indrek Toomega oleme kaks aastat järjest Kasahstanis käinud ja ma mäletan teda brigadiri, rühmakomandöri ja üliõpilasrühma «sampoliidi» kohal. Indrek jäi alati kaas-laseks ja seltsimeheks, kellega võis juttu puhuda või kes tihti alustas mõnd huvitavat etteastet, et lõbusus kellegi näolt ei kaoks.

Üliõpilasrühma komandör Mikk Titma meenub järje-kindla külmaverelise juhina, kes oma paremad mõtted teoks teha püüdis. Kui tsement otsa lõppes, sõitis Mikk ise tehasesse ja nõudis, et olgu antud. Muide, tehas asus ööpäevase rongisõidu kaugusel.

Üks noormees, kellega kõik hästi läbi said, oli Jaan Kailvee. Tulevase muusikamehena lüüriline, aga tööl rühkis mitme eest. Eriti kiire oli neil koos kraanajuht Kaleviga enne ärasõitu. Kahekesi tegid nelja-viie mehe töö silluste kohalepanemisel.

Andres Luiga ja Rein Roomet on mõlemad pikad poisid, esimesena nimetatu töötas brigadirina kanafarmi ehitamisel ja tema brigaad püstitas siinse ehitusrekordi. Pii-sab, kui öelda, et kahe nädalaga töötas iga mees kolmsada rubla välja. Siinkohal peab veel kord märkima, et raha jaotati võrdselt üliõpilasrühma kõigi liikmete vahel ja esi-koha võitnud Džambulski rühma töötasu erines ainult preemiasumma võrra.

Rein Roometi rühm töötas Urumkais. Meelde on nad jäänud haruldaselt üksmeelse ja sõbraliku kollektiivina. Võib-olla teadis Rein mõnda võlusõna? Soovitav oleks, et Rein oma juhtimismeetodid kirja paneks ja tulevastele uudismaakomandöridele tutvustaks. Muidu peavad nemad jälle avastama avastatud tõdesid.

Zlatopolje omad ehitasid viljahoidla ja koolimaja. Pae-kivist laoti müürid nelja meetri kõrguseks! Esimeste päe-

vade konarlikud kiviread tasandusid hilisemate aegade töötuhinas. Meistrid ei karga taevast maha ja paekivi tahab ka hoolt ja hellust. Uudismaaveteranid TRÜ-st Ilmar Makkar ja Elle Sumberg tundsid töö ära esimesest kivi-reast peale. Nagu möödunud aastalgi. Teistel võttis aega.

Poeete ja muidu oma lõbuks luuletajaid oli Zlatopoljes kõvasti. Stepis lõkkeõhtul andis varjude ja luuleteater etendusi. Inglise filoloog Viktooria Viir ja eesti keelesse armunud Maie Kalamäe olid asja algatajaks ning läbiviijateks. Meenub hubane pilt... Vaikne ja pime stepp. Taevasse sööstvad tulekeeled vallatlemas südemetega. Selle taustal loevad tüdrukud luuletusi ja poisid teevad varjude teatrit.

Ungarlaste ansamblit «Maa noorus» oodati Štšutšinskis pikisilmi. Ansambli kuulsus käis kaugele ette. Ootused ei petnud. Kitarristid Imre Elek ja Tybi Ambrus ning solist Erzike Sabori plaksutati mitu korda tagasi. Rahvataants «Husaarid», mille Pal Dyuloe ja Gyula Kruppa esitasid, kutsus välja ovatsioonid. Ungarlased alustasid ja lõpetasid kontserdi inglise lauluviisiga, mida meil «Kalle-Kusta» nime all tuntakse.

Peale kontserti saime kulisside taga tuttavaks. Kui laususin: «Tere õhtust!» jäid ungarlased imestunult vaatama ja üks hüüdis: «Eestlane!»

Nende ansambel koosneb NSV Liidus õppivaist Ungari üliõpilastest. Tybi Ambrus on tulnud Budapesti noorte muusikute konkursil kolmandale kohale. Noormees valitseb oivaliselt oma elektrikitarril. Tybi rääkis, et nad sõidavad veel Samarkandi ja Bakuusse ning sealt koju, Ungarisse suvepuhkusele. Jalutasime Tybiga ja ta jutustas vaimustusega Ungarist, mina aga Eestist.

Kui nad bussi istusid, pilgutas noormees mulle silma ja alustas ungari keeles «Õllepruulijat». Kõik bussis olid ühinesid temaga. Kohtusime ja lahkusime nagu hõimuvennad kunagi.

Ma ei tea, millest algab uudismaal hommik. Imelik, aga nii see on. Võib-olla päikesetõusust? Aga päikesetõus on seal niivõrd varajane, et me seda sageli ei näe. Äratusest? Sõjaväelaslikult kiirest ja tudenglikult kärarikkast.

Tõepoolest, me tuletame meelde võitlejaid. Päril võitlejaid. Pärast uudismaad võib iga kommunistlik noor öelda, et tema on tõeline kommunistlik noor.

Sisukord

Veteranid	3
Tere, uudismaa!	4
Meie elame siin	9
Sinise järve kaldal	9
Millest räägib stepp?	10
Vaata, tüdruk, vaata!	13
Kohalikele noortele eeskujuks	15
Kohalikest kommetest	16
Sõber, seltsimees, vend	18
Külla sõpradele	19
«Onu» Miša	21
Meie Helmut	22
Laulupidu	22
Nooruse maa	24
1964. aastal omal planeedil	25
Kahe tunniga 30 kilomeetrit	27
Jurtade linn «Ani-ani»	28
Jurjevski sovhoosis	29
Meie ja romantika 1965	30
Igale huligaanile — kümme kasvatajat	31
Noorpaar	32
«Sputniku» pioneerijuhi märkmed	32
Demonstrandid	34
Nooruse planeedi inimene	37
Epiloogi asemel	41

8 kop.

A-27976

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00411027 8